

SOKOLČE:

LIST ZA SOKOLSKI
NARASHČANJ

LETO I. — 1919.
ŠTEV. 5. IN 6.

Vsebina.

1. Spomini našega ujedinjenja	65
2. Junij Brut: Sokoliču! Pesem	67
3. Naše Prekmurje	67
4. Ustoličenje vojvode na Gosposvetskem polju. Podoba	72
5. Pesem o kralju Matjažu. Pesem	74
6. Dr. Ljudevit Pivko: Legionar Sava na Pértiki	75
7. Begunka	80
8. Jindřich Fügner	81
9. Jindřich Fügner. Podoba	82
10. Dr. Miroslav Tyrš. Podoba	83
11. Stara pesem	84
12. Simon Jenko	87
13. Simon Jenko. Podoba	88
14. Junij Brut: Ilirija-Slovenija-Jugoslavija	91
15. Glasnik	94
16. Sokolčiči, bratje mili! Besede zložil E. Gangl. — Uglasbil Ferd. Juvanec	96

„Sokoliča“ smo razposlali vsem naročnikom ter vsem sokolskim društvom po toliko izvodev, kolikor odgovarjajo številu članstva, Bratska društva naj razpečajo „Sokoliča“ med naraščaj ter pobrano naročnino pošljejo po priloženih položnicah.

„Sokolič“ izhaja v mesečnih zvezkih ter stane vse leto **10 K**, pol leta **5 K**, četrť leta **2 K 50 vin.**

Na naročila brez istodobno vposlane naročnine se ne oziramo.

Dopise je pošiljati na naslov: Uredništvo „Sokoliča“ v Ljubljani.

— Naročnino sprejema Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

Odgovorni urednik: Dr. Ivan Lah v Ljubljani.

Spomini našega ujedinjenja.

a slovenski vsesokolski zlet l. 1914. je izdal pripravljalni odbor posebno diplomu ali stensko sliko, ki je imela namen, da bi pri nas doma in pred svetom predstavljala misel našega ujedinjenja. Delo se je poverilo slov. slikarju H. Smrekarju, ki je svojo nalogo rešil tako sijajno, da nam je podal sliko, ki na najlepši način predstavlja ono misel, ki smo jo mi vsi že pred vojno nosili v svojih srcih in je v vojni dosegla svojo zmago. Takrat pred vojno seveda nismo smeli vsega odkrito povedati: pripravljalni odbor za vsesokolski zlet je bil celo v dvomu, ali bo vlada dovolila

razširjanje diplome, ki smo ji dali na kratko ime: Sokolska diploma. K sreči je znal slikar našo vodilno idejo tako previdno izraziti, da vlada ni mogla najti pravega vzroka, da bi bila diplomu prepovedala — mi pa smo bili toliko oprezni, da diplome nismo hoteli javno razlagati v svesti si, da jo bo vsak, ki čuti sokolsko in jugoslovansko — prav razumel. Diploma nam predstavlja dva junaka, ki si podajata roke v znamenje zveze. Na eni strani stoji naš kralj Matjaž v svoji častiljivi postavi, z dolgo sivo brado in z mečem v roki, na drugi strani pa mu podaja roko kraljevič Marko v svoji srbski opravi z izrazom odločnosti in zaupanja na obrazu. Gledalec ima takoj utis, da sta se zvezali dve sorodni sili za skupnim velikim ciljem — v ozadju se kaže vojvodski prestol na Gosposvetskem polju — ta simbol naše nekdanje svobode — in zdi se, da bratska zveza

med kraljem Matjažem in kraljevičem Markom pomeni — osvobojenje tega našega starodavnega spomina. Takrat (l. 1914.) smo mislili, da je še vse to zelo daleč — toda pet let pozneje — letos so stopile jugoslovanske osvobodilne čete na Gosposvetsko polje. Ljubljana je imela biti kraj, kjer se je imela leta 1914. skleniti ta zveza. Sokolski zlet je imel biti manifestacija našega jugoslovanskega edinstva. Vlada se je tega bala, zato je stala na tem, da naj bo dovoljen slov. vsesokolski zlet samo — brez Srbov. Ker pripravljalni odbor ni hotel popustiti — so se vlekla pogajanja cele mesece — dokler ni vsemu napravila konec svetovna vojna. Zato vidimo na sliki našo Ljubljano v njeni krasoti z našimi gorami v ozadju. Slika je okrašena s sokolskimi odznaki in narodnimi ornamentami, tako da dela v celoti najlepši utis in lahko rečemo, da je to ena naših najlepših salonskih slik, ki na najlepši način predstavlja našo vodilno in osvobodilno misel. Diploma je imela namen, da bi ostala nam za spomin velikega sokolskega slavja leta 1914. v Ljubljani — ker pa sokolskega zleta ni bilo — nam je ostalo kot spomin našega osvobojenja. Želeli smo takrat, da bi visela v vsaki slovenski hiši, da bi videl naš narod, kako si podajata roke kralj Matjaž in kraljevič Marko — in da bi jo vzeli naši bratje s seboj za spomin, da bi videli našo vero v bodočnost. Toda, zleta ni bilo in diploma je srečno prestala vojne čase — dočakala je naše odrešenje. In danes, ko smo odstranili iz svojih hiš spomine naše sužnosti — ali smo obesili na njih mesto — spomin naše zveze — našega ujedinjenja. Zdi se mi, da je ta lepa naša slika še vse premalo razširjena. Treba je, da gre med narod in da nam in tujcem stalno kaže, kako in zakaj sta se zvezala kralj Matjaž in kraljevič Marko. Zato smo tukaj razložili pomen sokolske diplome. Njena misel nam mora biti stalno pred očmi, le z njo pojdemo naprej preko vseh ovir na svoj — gosposvetski prestol. Sokoliči! Vi ste mlado pleme, ki bo zvesto gojilo vse naše narodne ideale preteklosti. Prišli ste v dobo, ko je glavni boj končan in se začel čas resnega dela. Sokolska diploma naj vam kaže pot. Zato jo širite povsod — prazna je vsaka naša narodna dvorana, kjer ni tega spomina naše svobode. Bliža se obletnica velikih dogodkov. Vsaj do takrat je treba poskrbeti v naše javne lokale to res našo sliko, ki predstavlja naš največji trenutek in naš najvišji cilj. Pred njo bo govornik lahko ljudstvu z najpreprostejšimi besedami povedal vse, kar se je zgodilo in kar se mora še zgoditi. Kdo ne pozna našega kralja Matjaža? Komu je neznan Marko Kraljevič? Kdo ne ve, kje je gosposvetsko polje? A kdo ve, kaj je naše ujedinjenje, kaj pomeni ta beseda, ka je nam dala in kakšne so naše dolžnosti v teh časih? Zato stopimo zopet in zopet pred to „p r i s e g o n a š e z v e z e“ ponavljajmo si jo v srcih in ne pozabimo nikoli, da je to bila edina pot preteklosti in da bo to edina pot bodočnosti. Pred to podobo učimo one, ki še ne vedo, kaj pomeni, kod je taval slovenski rod, od kar je spal kralj Matjaž, kje smo bili l. 1914., ko smo pripravljali vsesokolski zlet v Ljubljani in — kje smo danes. In tu bomo spoznali, kam vodi naša pot v bodočnost.

Sokolič.

Sokoliču!

Poleti k nebu, Sokolič,
čez hribe in čez plan,
razmahni se, ti solnca ptič,
kjer sije jasni dan.

In kamor nese te polet,
ozri se iz višav,
premeri svoj domači svet,
in pošlji mu pozdrav.

Da slišali te bodo vsi,
ki po dolinah spe,
da dvignili se bodo vsi,
ki kvišku si žele.

Ti kaži k solncu jasno pot
in vabi za seboj,
da k tebi dvigne od povsod
se mladi zarod tvoj!

Junij Brut.

Naše Prekmurje.

o so naši stari pradedi v 6. stoletju prihajali v našo sedanjo domovino. zapirali so jim pot Karpati, ki so v velikem polkrogu obdajali sedanjo t. zv. ogersko nižino, oziroma planjavo, ki se razprostira na obeh straneh rek Donave in Vise. Zato je en del Slovanov obšel v Karpate na vzhodni strani, na ta način, da da so šli ob rekah navzdol proti Črnemu morju in so potem prestopili reko Donavo in Trajanski okop ter se vsuli v velikih množicah na Balkan, tako da so obkrožili Carigrad in so dospeli do Jadranskega morja. Drugi pa so šli skozi karpatske prelaze in so

prišli v veliko širino ogersko in od tam na jug, kjer so se združili s svojimi brati: tretji pa so šli na severu ob Karpatih »Za solncem«, proti zapadu in so se naselili v sudetskih deželah in ob rekah, ki teko v severno morje. Pctmci prvih smo mi -- današnji Jugoslovani, ki smo se po dolgih stoletnih bojih ohranili na Balkanu in ga do danes popolnoma obvladali. Zapadna straža te skupine smo bili od nekdaj mi — Slovenci, ker so naši pradedje prišli najbolj daleč na zapad in so zasedli vse doline okoli Drave, Save in Soče. Ustavile so nas na tem pohodu visoke alpe in te

svoje postojanke smo varovali do današnjega dne, ko smo jih zopet izročili v skupno varstvo jugoslovanske države. Tretji del, t. i. oni, ki so šli »za solncem« na severu karpatskih gor, so današnji Lužiški Srbi, Čehoslovaki in Poljaki, ki so se naselili ob Odri, Visli in Labi in so si tam kmalu ustanovili svoje države. Ker pa so trčili na Nemce, je mnogo teh rodov izumrlo, drugi pa so se v težkem boju ohranili do današnjega dne. Oni del pa, ki je šel preko karpatskih prelazov, se je deloma naselil po veliki t. zv. ogerski nižini, deloma pa je prešel na jug. Ker so bila ob rekah velika močvirja, so nastale naselbine najbolj goste na zapadu od reke Rabe pa do Blatnega jezera. Tem naselbinam pa je pretila dvojna nevarnost: preko t. zv. ogerske nižine so se takrat vsejali razni novi divji narodi proti zapadu (Hunji, Obri) in so pustošili po južnih pokrajinah, kjer je bil že naseljen slovanski rod. Od severa pa se je takrat že začela širiti nemško-germanska državna sila, ki je hotela po prosti poti ob Donavi obvladati tudi ogersko nižino. Zato so prišli Slovani, ki so bili naseljeni na Ogerskem (dejela se je takrat še imenovala Panonija, zato imenujemo ta del Slovanov panonske Slovence) prišli v hudo stisko in ni nič čudnega, da je ravno na tem mestu nastala — prva večja slovanska država. Velikomoravska država in da je ta država postala tudi prva zibelka naše slovanske kulture. Velikomoravska država je nastala v t. zv. mali ogerski nižini, torej v krajih, kjer je današnja Slovaška in Morava, na obeh straneh Donave, ki tu zapušča pogorje, da se svobodno razlije po ogerski nižini. To pa je bil tudi najvažnejši prehod iz nemških dežel na vzhod — zato so tu Slovani Nemcem zaprli pot. Južno od Velikomoravske države, torej južno od Rabe in okoli Blatnega jezera pa so nastale manjše slovenske kneževine, ki so tvorile nekako vez med velikomoravsko državo in južnimi slov. rodovi. Tako je slovanski rod segal takrat od jadranskega morja nepretrgoma prav do severnega morja in Bog ve, kako bi se bila ta ogromna sila naroda razvila, da ni prišla velika nesreča, ki je pretrgala severni in južni slovanski del ter uničila ono vez, ki so jo tvorili panonski Slovenci ob Muri in Dravi in Blatnem jezeru. To je bil mažarski naval, ki je prišel od Azije okoli leta 900. Zgodovinarji imenujejo ta dogodek največjo nesrečo za slovanstvo, kajti ta naval je uničil prvo slovansko državo, prve temelje slovanske kulture in je zaselej zaprl pot med severom in jugom, tako da so bili severni in južni Slovani mnogo let pod pritiskom hunskega-mažarskega naroda. Del teh Slovanov so tudi naši Prekmurci, ki jih je te dni osvobodila tujega robstva — skoraj po tisoč letih naša jugoslovanska vojska.

Ko se je velikomoravska država lepo razvijala, zo začeli Nemci vanjo pošiljati svoje duhovnike, da bi Slovane učili o krščanski veri ob enem pa so se začeli vmešavati v notranje razmere, tako, da je postalo za samostojnost države nevarno. V tem času je knez Rastislav (l. 862.) poslal poslanca v Carigrad in je prosil carja Mihaela, naj bi mu poslal duhovnike,

ki bi znali ljudstvo učiti v slovenskem jeziku Kristusove vere. Vedel je namreč, da ima carigrabski car pod seboj mnogo Slovanov, ki so se bili naselili na Balkanu in okoli grških primorskih mest. Car Mihael je uslišal knezovo prošnjo in je poslal dva brata Cirila in Metoda, ki sta l. 863. dospela na Vel. Moravo. Knez ju je prijazno sprejel in sveta brata sta takoj začela svoje delo. Govorila sta svoj slovenski jezik, kajti doma sta bila iz Soluna in njiju mati je bila Slovanka iz solunske okolice. Pripravila sta se dobro za svoj veliki poklic, kajti nista samo pridigovala, ampak sta preložila tudi sv. pismo v slovenski jezik, za katerega je sestavil Ciril posebno pisavo (glagolico, ki se je pozneje izpopolnila oziroma nadomestila z današnjo cirilico). Tudi službo božjo sta opravljala v slovenskem jeziku, zato ju je narod ljubil in velika blagovestnika sta postala prava duševna voditelja velikomoravskega in pozneje vsega slovanskega naroda. Sveta brata sta govorila in pisala v jeziku, ki ga zovemo danes „staroslovenski jezik“; tako se je govorilo takrat v Macedoniji; Velikomoravci pa so ju lahko razumeli, ker med slovanskimi narečji takrat še ni bilo take razlike, kakor je dandanes. — Ker so nemški duhovniki tožili Cirila in Metoda, da ne učita čiste krščanske vere, sta odšla v Rim k papežu. Na poti pa sta se ustavila pri slovenskem knezu Koclju, ki je imel svoj grad ob blatnem jezeru. Sveta brata sta tu izbrala 50 učencev in sta jih učila v slovenskem pismu in pisavi. Tako so dobili naši panonski Slovenci svoje prve učitelje — ti so prepisovali slov. sveto pismo in tako bi se bila slovanska kultura tu že davno razširila, da ni posegla vmes nasilna tuja roka. Ko sta se sveta brata vračala iz Rima, sta šla skozi naše slovenske kraje. Toda Nemci so že pripravljali boj proti vel. moravski državi in kar niso zmogli sami, pripomoglo jim je domače izdajalstvo — Svetopolkovo. Svetopolk je sicer pozneje popravil svoj greh in je združil v svoji državi tudi južne kraje, tako, da je tudi Kocljeva kneževina pripadala njegovi državi. Toda za delo Cirila in Metoda je premalo skrbel. Ciril je umrl na drugem potovanju v Rimu, Metod pa na Velehradu po dolgem preganjanju. (885.) Metodovi učenci bi bili radi nadaljevali delo sv. bratov — toda vsled preganjanja so morali pobegniti na Balkan. Svetopolk je imel tri sine. Znana vam je „Svetopolkova oporoka“ od A. Aškerca. Ko je Svetopolk umrl, se je vnel boj med njegovimi sinovi in ob istem času so navalili Mažari. L. 906. je bilo konec vel. moravski državi. Slovanske pokrajine ob Donavi, Rani, Muri in Blatnem jezeru so zasedli Mažari. L. 1000 se je dal venčati Štefan, prvi ogerski kralj — in Slovani na Ogerskem so bili pod tujim jarmom. Slovanske knjige, slovanska bogoslužba in slov. kultura je bila uničena. Ako vse to pregledamo — potem bomo znali oceniti veliki trenutek sedanjega časa, ko smo vsaj del te svete zemlje zopet osvojili. Iz onega našega naroda iz časov Cirila in Metoda bi bil narastel do danes milijonski kulturni narod, ki bi bil imel v svoji oblasti najrodovitnejšo zemljo na najvažnejšem kraju srednje Evrope — sedaj pa smo osvobodili — 100.000 naših ljudij, ki so že davno pozabili na svojo staro slavo. — Ti kraji so tudi v poznejših stoletjih imeli

težko zgodovino. Tod skozi so se vsipali turški navalni proti Dunaju. Tu so vladali mažarski grofje, tu so divjali Kruci. Leta 1848., ko je ban Jelačić marširal proti Dunaju, se je obetala tej zemlji nova svoboda — toda zaman. L. 1868. so bili z dualizmom odtrgani ti kraji od naših slovenskih pokrajin in slovenska knjiga ni smela več na ono stran. Šele sedaj, ko je propadla stara krivica, so naše čete prekoračile Muro — in danes se 100.000 naših Prekmurcev veseli skupne svobode v naši skupni svobodni državi — Jugoslaviji.

Dne 13. avgusta so prinesli naši listi naslednje poročilo: Naša sicer tako tiha in molča Radgona je dne 10. avgusta popoldne nenadoma oživel. Po njenih ulicah so odmevali trdi koraki 36. (karlovskega) in 37. (ljubljskega) pehotnega polka. Sledil je dravski konjeniški polk in dolga vrsta artiljerije: naprej dve brdski bateriji drinskega polka, druga in tretja havična in 1. mariborska poljska baterija. Potem so se pojavili naši izborni telefonisti brzozavnega bataljona, tren saniteta itd. Po zaslugi naših nad vse hvalevrednih železničarjev, ki so delali noč in dan, se je v komaj 24 urah zbrala tukaj vsa vojska. Dne 11. avgusta zvečer je bila Radgona pravo vojno taborišče, kjer je vrelo in vršelo kakor v čebeljnaku. Tuči nestrokovnjak je mogel opaziti, da se nekaj pripravlja. Radovedno so legli Radgonci spat, toda ko so se zjutraj zbudili, te vojske ni bilo več v mestu. Bila je že daleč v Prekmurju, čigar prebivalstvo nas je pričakovalo tako željno, in kamor je vleкло srce vsakega vojaka z nepremagljivo silo. Že na vse zgodaj so poleteli čili konji dravskih dragoncev v prekmurska polja in po komaj peturnem pohodu ob polu enajstih so zaplapolale v solncu svobode prve slov. zastave na lepem slov. Prekmurju.

36. in 37. polk sta izvršila forsirane 30—40 km. dolge marše v redu, ki zbuja občudovanje. Drin. brdski bateriji sta takoj po izkrcanju iz vagonov nastopili in verno spremljali svoje druge od pehote. Še enkrat so se bratsko pozdravili Srbi, Hrvati in Slovenci tam, kamor jih je pozvala domovina! Prekmurci so sprejeli svoje brate osvoboditelje z nepopisnim navdušenjem. Praznično oblečeno zbrano ljudstvo je navdušeno pozdravljalo naše vojake. Ob polu enajstih je dospel general Smiljanić v Mursko Soboto, kjer je pozdravil čete, okoli katerih se je zbrala ogromna množina sveta. Potem se je peljal preko vasi Mačkovec, Boreče v Lendavo, povsod povprašajoč po potrebah in željah prebivalstva, ki je mnogo pretrpelo vsled nasilja boljševiške vlade. Boljševiki so Prekmurcem odvzeli skoraj vso govejo živino, bodisi potom rekviriranja, bodisi potom nasilnega kupovanja. Pri tem so plačevali z „belimi kronami“, za katere se ni mogla, kakor pravijo ljudje, kupiti niti igla. Po vsej Sloveniji je zavladala velika radost nad tem dogodkom. Saj so Prekmurci od lanskega leta pod najtežjimi razmerami pričakovali naših osvobodilnih čet. Tako je naša hrabra armada v par mesecih osvobodila našo Koroško — prvotno središče starih koroških Slovencev in Prekmurje — prvo kulturno središče — panonskih Slovencev. Tako se osvobaja kos za kosom naše zemlje in Jugoslavija raste.

Prekmurje je lepa dežela. Popotniku, ki prehodi vinske gorice od juga in se približa prijaznemu Ljutomeru, se odpre krasen razgled na mursko polje. Naše slovenske štajerske gorice prehajajo tu v lepo nižino ki se razprostira daleč na vzhod. Prej se je ustavila naša meja tako blizu, da si lahko s prstom pokazal: glej, tam je že Ogrsko. Vedeli smo, da je tam še slovenska zemlja, toda hoditi tja s slovenskimi narodnimi nameni, je bilo nevarno in skoraj nemogoče. Niti naši listi, niti naše knjige niso smele tja, kajti to so tam smatrali za „panslavistično propagando“. In vendar je v teh krajih že v prejšnjih stoletjih izhajala tudi slovenska knjiga — toda zadnja leta je bila le redka. Župnik Klekl je par let pred vojno izdajal „Novine“, ki so bile tiskane v ogrsko-slovenskem domačem narečju. Zdaj pa je vsa ta zemlja zopet naša — meje ni več in slovenska knjiga pojde med narod, z njo pa tudi naš narodni duh. Tudi naša društva se bodo tam razširila, treba bo mnogo dela, da povzdignemo to lepo zemljo in naše brate na isto stopinjo, kakor so naši vrli obmejni Slovenci v teh krajih. Ta lepa ravnina, posejana s priprostimi vasmi in vinskimi goricami in poljem, kjer stoje na samoti visoka drevesa, jagnedi in vrbe ob cestah — bo zopet ono važno vzhodno izhodišče Slovencev, kakor je bilo nekdaj. Rešili smo lep kos slovenske zemlje.

Prekmurje je bogata dežela. To je prava žitnica, kjer rodi polje v najobilnejši meri. To polje je bilo doslej v rokah mažarskih magnatov, slovenski kmet pa je delal za tujca. Zdaj je to naša last in slovenski kmet bo tu delal sebi v korist in njegov pridelek bo bogato plačal njegov trud. Po svojem narečju je Prekmurje slovenska zemlja in bo prideljena našemu ozemlju. Naši Sokoliči bodo poleteli vanjo, da vzgoje v nji nov jugoslovanski zarod.

*Mlencí zdaj se pije
zdravica vaša, vi naš up,
ljubezni domačije
naj vam noben ne usmrti strup,
ker po nas
bode vas
jo srčno branil klical čas!*

*Fr. Prešeren.
(Zdravica l. 1847.)*

USTOLIČENJE VOJVODE NA GOSPOSVETSKEM POLJU

Pesem o kralju Matjažu.

O, naš kralj Matjaž ne spi več
v neznani podgorski votlini,
vstal je kot vihar nad goro besneč,
kot blisk skozi noč je žarel njegov meč,
ko z vojsko odšel je po vsej domovini.

Ta vojska njegova je spala sred gor
in čakala časov bodočih,
ob vojni se vzdramil junaški je zbor,
ko čul se obupen je vzklik in odpor
in čul se je glas umirajočih.

Takrat se je zganil naš kralj Matjaž:
„Hej, deca moja, vstanite,
prišel zaželjeni trenutek je naš,
slovenske otroke nam kolje mejaš,
nesrečnim na pomoč hitite!“

In vstal je z vojsko Matjaž naš kralj,
odšel je iz gore stoletne,
in kjer je meč njegov zasijal,
sovražnik pobegnil z naših je tal
in skrnil se v brloge zavetne.

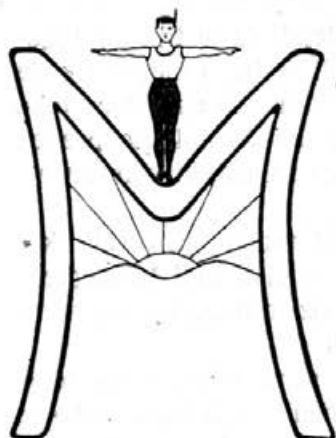
In narod pozdravil svobode je čas,
pozdravil je kralja Matjaža,
in on povzdignil svoj sveti je glas
in k sebi povabil je Sokole vas,
da zvesta mu bodete straža.

O, naš kralj Matjaž ne spi več
v neznani podgorski votlini,
vstal je kot vihar nad goro besneč,
kot blisk skozi noč žari njegov meč,
ko z vojsko gre po vsej domovini.

Krog gore njegove vrh temnih vrhov
ne krožijo črni gavrani,
Sokoli jasni šli so na lov,
pregnali so jih iz naših lesov
Ti Sokoli — Jugoslovani!

Hej, bratje, na noge, zdaj prišel je čas,
prišel je čas kralja Matjaža,
kot solnce se sveti njegov mu obraz,
on v svoje okrilje sprejel bo vse vas
vi zvesta bodite mu straža!

Legionar Sava na Pértiki.

ed Brento in Piave v severni Italiji se dviga gorovje Monte Grappa, ki je zaslovelo leta 1917 in 1918 po ostrih spopadih med avstrijsko vojsko, ki je bila zasedla severne vrhove, in laško, ki je branila na južnih višinah Avstrijcem pohod v beneško ravnino. Obe stranki sta se izborno utrdili in zakopali, zlasti pa Lahi, ki so si ustvarili na Grappi celo vrsto trdnjav. Jeden izmed laških hodnikov, izvrtan skozi trdo skalo na Grappi, je bil več kilometrov dolg („velika galerija“) in je kazal Avstrijcem več lin, v katerih se je pokazal tupatam nenadoma top, izstrelil in hipoma zopet izginil. Avstrijski polki so imeli na Grappi pasje življenje in ni čudo, da je vojna uprava pošiljala v te postojanke večinoma Slovane.

V nekaterih laških odsekih na Grappi so prevzeli službo neko dobo Francozi, a tudi češke in jugoslovanske legionarje je klicala večkrat služba na te kamenite vrhove. Naši prostovoljci legionarji so imeli tudi tukaj v Italiji trdno voljo storiti in žrtvovati vse, da pomagajo razbiti Avstrijo in s tem osvoboditi narode, ki so vzdihovali pod nemškimi jarmom.

Bilo je dne 22. septembra 1918, ko se je odpravila jugoslovanska močna patrolja z dvema svojima častnikoma, da pregleda gozdove v Cesilski dolini in po obronkih Pértike, ki je bila v avstrijskih rokah. Hoteli smo odkriti avstrijske prednje straže, a imeli smo kratko odmerjen čas, kajti popoldne ob 3. uri morali smo biti spet na svojem mestu v postojankah.

Patrulja se je gibala urno in previdno z vrha navzdol, da je nihče ne opazi. Pri laški prednji straži smo počivali. Laški narednik, poveljnik straže, je velel prinesiti dve čaturici črnega vina, ki sta romali od roke do roke naših legionarjev. Posedli smo ob potoku in se zabavali z radovednimi Lahi.

Čutura z vinom je postala baš pri Savi Stojanoviću, črnem mojem vojaku z živimi ciganskimi očmi. Širokopleč fant je bil, nizek, iz Srema. Vzdignil je čuturo k ušesu in jo zganil, da presodi, koliko je še vina, potem pa nagnil pošteno. Narednik ga je opazoval smehljaje in se mu čudil, potam pa vprašal, ali imajo Jugoslovani mnogo zamorcev...

Spogledali smo se, a narednik je ob pogledu na Stojanovića zares mislil, da imamo tudi mi svoje kolonijalce kakor Francozi in Angleži. Moj črnc je baš pokazal lepe bele zobe, ker so se mu raztegnila usta vsled prijetnega občutka. In še bolj se je zasmel, ko mu je šaljivec Djuro Ja-

njič raztolmačil, da ga smatrajo Gigiči (tako smo imenovali šaljivo Lahe med seboj) za srbskega Abesinca ali sremskega Hotentota, a takoj se mu je zresnilo lice. Vedel sem, da je Sava silno občutljiv in da je že hudo zameril, ako ga je kdo tovarišev nazval „cigan“. Pojasnil sem torej naredniku tako glasno, da je slišal Sava vse, ter dejal, da je ta moj Jugoslovan iz severnega kraja, kjer so popolnoma beli ljudje, a njegova koža ni vajena toplega solnca. Zdaj, ko se vojskuje v Italiji, se ga solnce tako prijema, da se bo po vojni moral v svoji domovini umivati pol leta, preden se mu pobeli zopet lice. Vi Lah! ste vajeni svojega solnca, ki vam niti ne škoduje več.

Lahi bi bili verjeli, kar sem jim povedal o Savi, toda moja vesela skupina se ni mogla vzdržati smeha in tako so se smejali tudi bersaglieri. Sava pa je bil potolažen, vsaj njegovo oko se je ozrlo hvaležno na mene in nato je potegnil še enkrat iz čuture ter vstal.

„Ti sergente (narednik) tudi nisi bel, nikar si ne misli, samo to je razlika med nama, da te je mati črnega rodila, mene pa belega,“ tako se je odrezal Lahu. Sava je govoril dobro laški.

Vstajali smo vsi, zahvalili za okrepčilo ter se spustili na široko in dolgo niže v Cesilsko dolino. Narednik nas je spremljal do zadnje žice, voščil nam sreče in gledal za nami.

Ves dopoldan smo preiskovali gozdove in dolino in prve jarke našli popolnoma prazne. Gori nad gozdom na Pertiki smo odkrili prvo avstrijsko gnezdo v sveže prekopanih jarkih. Vedeli smo že, da imamo za nasprotnike Hrvate 79. polka.

Moji dečki so hoteli, da se jim javimo takoj ali jih obkolimo. Toda to podjetje ni bilo v programu, tudi je bilo prepozno, kajti nismo se smeli muditi, če smo hoteli biti ob 3. uri doma, ko bo začelo streljati naše topništvo.

V velikem polkrogu smo se gibali nazaj na levo, pod Asolone in dosegli ob 3. uri neopaženi svojo črto pri jugoslovanski straži podporočnika Svetca.

Patrulja se je vrnila zelo nezadovoljna. Nepotrpežljivi fantje niso mogli razumeti, zakaj smo pustili avstrijsko stražo pri miru, ko smo ji bili že tako blizu... Tudi Sava Stojanović je prišel medpotoma večkrat blizu častnikov in izražal svoje misli in načrte, kako jih moramo drugič prijeti.

Na Asolonu smo menjali straže. Oddelku smo odredili počitek do 5. ure popoldne.

Bilo je strahovito vroče v naših šotorih, dasi je bilo obilo pravega grmičevja med njimi, razen tega pa velike senčnate veje kot umetne maske. Avstrijanci so molčali, bilo je menda tudi njim prevroče.

Pri čitanju zapovedi (ukaza) ob 5. uri je manjkal en vojak.

Narednik Radotić šteje drugič — zopet samo 58.

„Kdo manjka?“

Našlo se je, da ni bilo Save Stojanovića.

„Kje je Sava?“

„Odšel je s puško in torbo tja proti kantini.“

„Saj Sava ne zahaja v kantino.“

„Ni šel v kantino. Z alpinom Fantinom sta šla nekam dalje.“

Alpinec Fantin se je bil sprjaznil z našimi fanti in se je rad pogovarjal zlasti s Savo, to sem bil že opazil. Bila sta prijatelja. Tudi Fantin je odšel baje popolnoma oborožen, z angleško masko v torbi in elmetto (čelado) na glavi.

Zvečer ob 9. uri je ležalo vse v šotorih. Polglasen pogovor se je slišal še tupatam, iz enega šotora se je vlekla tužna bosanska melodija. Dežurni podčastnik je prišel z raportom, da Sava še ni, vsi drugi da so doma. Vprašam še telefonično na Asolone svojo stražo je-li pri njej Sava Stojanović. „Ni ga,“ bil je odgovor.

Ko se vračam od telefona v svoj šotorček, pride baš po cesti od glavne črte oddelek ženijske čete št. 59./I. Častnika poznam po glasu in ga nagovorim.

„A vi, kapitan ste že doma? Čestitam vam, gledali smo danes hrabro akcijo vaše patrulje. Gotovo imate lep uspeh, ker ste tako dobre volje.“

„Nikakor ne morem razumeti, o kateri akciji govorite. Kaj ste videli in kdaj!“

„Seveda, saj vi sami veste. Popoldne ob šesti uri smo prenehali z delom. Vsi arditii so gledali in prišel je tudi gospod polkovnik, da vidi, kako so vaši Jugoslovani tolkli po Avstrijcih.“

„Moji Jugoslovani? Moji vojaki ob šesti uri niso bili zunaj.“

„Potem pa res ne vem, kako je. Vprašal je gospod polkovnik prednjo stražo, 15. oddelek bersaglierskih arditov, in poveljnik straže je javil, da je popoldne odšla druga jugoslovanska patrulja na Pertiko.“

„Oprostite, takoj grem vprašat.“

Grem zopet k telefonu in pokličem polkovnega adjutanta. Adjutanta pa ni, odšel je baje s polkovnikom gor k drugemu bataljonu.

„Ali je vam kaj znanega o jugoslovanski patrulji?“ vprašam telefonista.

„Vrnili se je, javljena sta dva ranjenca.“

Bedasto se mi je zdelo vse vkup, ko vendar ni bilo nobene moje patrulje popoldne zunaj.

S podporočnikom Zlatarjem sva se pogovarjala še dolgo o današnjih dogodkih, o neprijetnostih, ki jih lahko imamo, ako se Sava ne vrne. Šel je ta lopov najbrž na lov na lisice ali zajce. Zapreti ga bo treba, kadar se vrne. Ako ga pa ne bo...? Lahki bi morebiti sumničili, da je dezertiral v Avstrijo. Ta bi bila lepa, da bi se o nas govorilo, kako je jugoslovanski legionar dezertiral iz Italije... takoj izgubimo ves dober glas, ki smo si ga s takim trudom priborili.

Nekje daleč na desnem bregu Brente se je streljalo vso noč. Z Zlatarjem dolgo nisva spala. Govorila sva tudi o vesteh glede popoldnevega podjetja na Pertiki, ki ga pripisujejo Jugoslovanom.

Zaran smo razumeli vse.

„Došli su Sava i Fantin“, javil je nekdo pred 7. uro.

Sava je stal v skupini vojakov z ovezano glavo. Čeljusti je gibal nekako počasi in s težavo. V raztrgani suknji, prestreljeno čelado v roki je stal in pripovedoval nekaj. Jedva smo ga spoznali. Alpinec Fantin je bil še bolj zdelan. Lice in glavo je imel tako ovito, da si mu videl samo eno oko in nos, a še nos je bil popraskan, oko pa oteklo.

„Gospodine kapetane, javljam, da smo došli na četu, ja i ovaj Fantin sa mnom,“ javil se je Sava nekako plašno.

Spomnil sem se poročila ženijskega častnika in telefonista.

„Gdje si bio?“

„Tražio ¹⁾ sem Austrijake.“

„Jesi-li našao Austrijake?“

„Jesam.“

„Dobro so pozdravili vas dvojicu!“

„A mi nje još bolje. Pamtit će ²⁾ oni...“

Naročim vojaku, naj jima prinese kave.

„Fala, gospodine kapetane, nećemo mi piti, pilj smo već gore kot gospodina pukovnika.“

„A i večerali i spavali ste tamo?“

„Jesmo.“

Skupina poslušalcev se je neprijetno večala in smejala vsakemu odgovoru. Razen naših so hiteli od vseh strani laški vojaki, da vidijo in slišijo, kaj je pri nas. Ponoči se je raznesel glas o „junaški patrolji.“

Sava si prižge ponujeno cigareto in pomoli v šali drugo ubogemu Fantinu, ki pa seveda ni mogel kaditi, ker je imel zavezana usta.

„Tko vas je obvezao?“

„Lekar i talijanski bolničari gore kod ardita ³⁾ sinoć i jutros ⁴⁾ opet.“

Dal sem znamenje, naj se vojaki razidejo, ker v fronti ni dovoljeno zbirati se v velikih skupinah. Nato sem izpraševal Savo, ki se je hvalil, kako ju je pogostil polkovnik in kako je rad poslušal raport o patrolji. Sava je seveda zamolčal, da se je vojskoval na svojo pest, brez znanja poveljnikov. Polkovnik je baje takoj napisal poročilo in predlog za odlikovanje.

„Pričam ⁵⁾ Fantinu, da znadem, gdje su Austrijanci i da je idem tražiti. On odmah sa mnom. Uzmemo hleba i granata, svaki dve torbe. Podosmo ⁶⁾ u dolinu tamo mimo onog narednika, koji kaže, da sam ja Afrikanac. Pita on mene, kuda idemo. „Na patrolju“. On nas lepo pusti. Mi onom dolinom, ne znam, kako se zove onom šumom ravno na Pertiku na njihovu stražu. Dodjemo tamo na 15 koraka, niko nas ne vidi. Čujemo govor, da bome, ⁷⁾ hrvatski oni govore i jedan zove Zmijanca. Mislim si Zmijanca poznajemo vsi, moguće ima ovdje u austrijskoj vojsci brata. Zovem i ja: „Čujte, Hrvati, koji služite Švabu, čuj Zmijanac, brate, kaži

¹⁾ Iskal. ²⁾ Pomnili bodo. ³⁾ Arditi so izbrani dobri vojaki, napadalni oddelki.
⁴⁾ Danes zaran. ⁵⁾ Pripovedujem. ⁶⁾ Šli smo (šla sva). ⁷⁾ Bogme.

kako je?" Fantin i ja čekamo, slušamo, gledamo. Jedan ti pogleda i odmah se sakrije. Zovem ja: „Zdravo, brate, kako si? Ne boj se, evo, donili¹⁾ smo vama kruha, ako ste gladni.“ I već vadim kruh iz torbe, da ga pokažem. A on ti baci granatu, znaš, onu dogačku²⁾ švabsku, baš medju nas dvojicu. Na sreću ova bomba ne eksplodira odmah, tura³⁾ se po kamenu niže dole, onda kad se razbije, udara u zemlju daleko pod nama, a nama ništa. Pogledam Fantina, Fantin mene. „Čekajte vi, tako vi odgovarate, kad vama nosimo kruha! Pucaj,⁴⁾ Fantin!“ Ja pod kamen, vadim⁵⁾ iz druge torbe petardu, znaš onu, koja odmah udara, čim pane⁶⁾ na zemlju (francoska ofenzivna ročna bomba). „Imam ja bolje bombe nego ti, Švaba.“ Bacim prvu, znaš, baš u rov. Bacim drugu, baš u rov. Bacim treću, baš na rov. Fantin pa gleda, gdje bi se pojavila glava. „Samo pucaj!“ kažem Fantinu. Makar bio tamo moj rodjeni brat, neću ti čuvati rođenog brata, kad je takav Austrijanac. Fantin i ja opazimo više gore, dosta daleko od nas, opet jednu glavu, koja gleda, šta se desi⁷⁾. Fantin okrene musketu⁸⁾ Pek! pek! pek! tri puta⁹⁾, glave nema više. Uhvatilo¹⁰⁾ je mislim njega.

„Švabe oj, koji ste vi junaci?“ zovem ja. Onda počese¹¹⁾ i oni bacati bombe i puškarati¹²⁾, kao da ih ima trideset. Mi dvojica svaki pod svoj kamen, glave dole. Padaju bombe na kamen, odbijaju se preko mene, preko Fantina, padaju medju nas, za nama a sve se tura dole i eksplodira daleko pod nama. Znaš, slabe su švabske granate, jer svaka čeka, i to je bila naša sreća. Fantin puca opet, ja bacam petarde, imao sam jih tri-naest, onda vadim iz džepa „sipe“, železno jaje (laška ročna granata starijega tipa) i žalim, da nisam više uzeo. „Fantin, bacaš sada ti, ja ću pucati.“ Fantin baca, ja pucam, živo, a oni odgovaraju. Uhvati nas jedna njihova bomba, obojicu, ne marimo ništa. Fantin drži petardu i kaže „ultima“¹³⁾. „Baci, onda dole.“ Pokažem na šumu. Fantin se pušta kao lopta¹⁴⁾ nizbrdo,¹⁵⁾ ne vidim ništa, samo loptu i malo praha. Sad je on dole, sada ja, pušku tesno k sebi, obe torbe preko glave i kao lopta dole. Pa šta će oni? Niko ne gleda, niko neće pogoditi. Zdravi smo došli u šumu, zdravi, samo ranjeni obojica i ruka boli tako polako,¹⁶⁾ a i trbuk¹⁷⁾ i noge i ledja.¹⁸⁾ Fantin kaže istotako. — U bolnicu ne idemo nijedan, nećemo, kazali smo već doktoru. — Tamo u šumi treba malo počiniti. Tako se vratismo¹⁹⁾ tek²⁰⁾ u mraku, gdje nas čeka u liniji sve, i gospodin pukovnik. A drugo već ste čuli.“

„Jesi-li sve to kazao takodjer²¹⁾ gosp. pukovniku?“

Jesam, sve, kao sada vama.“

„Znade-li on, da si sinoć dezertirao?“

„Nezna on, pa ja ni nisam dezertirao, nego sam tražio Austrijance.“

¹⁾ Prinesli. ²⁾ Podolgovato, dolgo. ³⁾ Kotali se. ⁴⁾ Streljaj! ⁵⁾ Jemljem, vlačim. ⁶⁾ Pade. ⁷⁾ Kaj se godi. ⁸⁾ Musketa je kratka puška, karabinka ⁹⁾ Trikrat. ¹⁰⁾ Prijelo, pogodilo. ¹¹⁾ So začeli. ¹²⁾ Streljati iz pušk. ¹³⁾ Laški: zadnja, poslednja. ¹⁴⁾ Žoga. ¹⁵⁾ Po brdu navzdol ¹⁶⁾ Lahko, nekoliko, malo. ¹⁷⁾ Trebuh. ¹⁸⁾ Hrbet, pleča. ¹⁹⁾ Vrnili smo se ²⁰⁾ Šele. ²¹⁾ Tudi.

„Dobro. Dve su stvari u tome slučaju: prva je stvar, Sava i Fantin dobri ste vojnici, šta ste sada opet dokazali. Evo tebi deset lira, da si kupiš duhana u špitalu.“

„Ali mi ne idemo u špital.“

„Nemaš odredjivati ¹⁾ ti, ideš-li ili ne, nego ti ideš. — Druga je stvar, Sava Stojanović, ovaj junak, kojega hvalimo, ići će 2 dana u zatvor, čim se vrati iz bolnice, jer je bez dozvole otšao od svoga odreda,²⁾ da ratuje³⁾ sa čitavom⁴⁾ Austrijom na svoju ruku.“

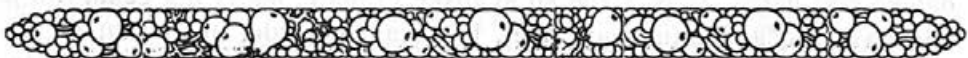
Vrlo nerad je marširal Sava za Fantinom v bolnico. A Sava je bil popoldne že spet pri četi, Javil se je žarečega lica, da ga je gospod doktor odpustil.

Zvedeli smo pozneje, da je izjavil v bolnici, da dezertira k četi, ako ga ne puste.

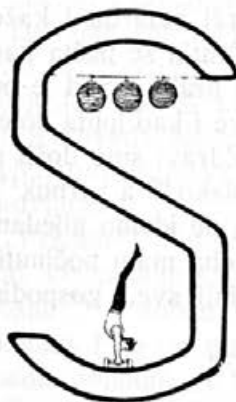
Avstrijsko vojno poročilo je govorilo o odbitih napadih močnih oddelkov in patrolj v odseku Asolone in Pertica. Ker se na laški strani ni nihče v tistih dneh vojskoval razen legionarja Stojanovića, se nam zdi, da si Avstrijci niso bili na jasnem, s kom so imeli opraviti dne 22. septembra.

Sava Stojanović je ostal še po vojni v Italiji, v službi pri vojnem izaslaniku naše kraljevine v Rimu.

Obiskal sem ga v Rimu pred odhodom iz Italije. Bil je še črn, kakor nekdanj, a bil je zadovoljen v odlični službi.

Begunka.

edel sem nekje na severni meji pred hišo z materjo — begunko z Goriškega. Okoli so skakali trije otroci v veselem rajanju. Niso še pozabili na svoj dom in radi so govorili o njem. Najmlajšemu je bilo šest let in vedno je pravil, da bo vojak in da pojde na Sočo.

„Vidite,“ je pravila mati, „že štiri leta živimo tako. Pustili smo tam vse, rešili smo golo življenje. Zdaj bi se lahko vrnili — toda kaj pomaga, ko ni slovenskih šol. Lahko bi popravili hišo in bi živeli na svojem, da bi se ne potikali po svetu, toda otroke bi nam potujčili, zato je boljše, da počakamo, da otroci odrastejo in se izšolajo — potem bomo videli.“

Mimo je prišel visok gospod z mlado ženo in z malim sinčkom. Bil je uradnik nekje na Dunaju in se je vrnil v Jugoslavijo na počitnice. Ker mu tu niso dali takoj visoke službe, je sklenil, da pojde rajše nazaj med Nemce. Pozdravili smo se molče. „Pomislite,“ je rekla goriška mati, „kako je to mogoče. On se vrne nazaj v kraje, kjer ni slovenske šole.“

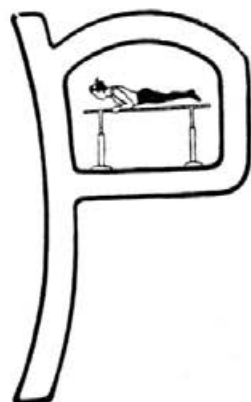
¹⁾ Določati, odredjati. ²⁾ Od svojega oddelka. ³⁾ Da se vojskuje. ⁴⁾ Z vso.

Otrok se mu bo gotovo potujčil. Njegova žena je rekla, da pač gre vsak rajši tja, kjer se je boljši kruh. In to so inteligentni ljudje ...“

Premišljeval sem njene besede in sem pomislil, kako visoko je stala ta mati, goriška begunka, nad onim slovenskim gospodom.

Jindřich Fügner.

oleg dr. Miroslava Tyrša si je pridobil za ustanovitev in razvoj Sokolstva največ zaslug prvi starosta praškega Sokola — Fügner.

Jindřich Fügner se je rodil 12. oktobra 1822 v Pragi. Leta 1832 je vstopil kot dijak na gimnazijo, toda tam ni ostal dolgo, ker se je moral na očetovo voljo učiti trgovine. Zaradi tega je vstopil leta 1836 v trgovino z kolonialnim blagom kot učenec. Vzlic temu, da ni bil nič preveč zadovoljen s svojim novim poklicom, je vendar kmalu zasloval kot dober trgovec. Potoval je tudi v Trst, kjer naj bi svoje znanje o trgovini izpopolnil. Tu se je naučil popolnoma italjansko, zaradi česar je pozneje tudi vstopil v službo k zavarovalnici »Nuova Società«. Kot 22 letni mladenič je nastopil daljše potovanje po Nemčiji, Holandiji, Belgiji, Francoski in Angleški. To potovanje je imelo velik vpliv na njega in je njegovo obzorje zelo razširilo.

Ko se je povrnil s tega potovanja, je prevzel Fügner leta 1846 prokuro trgovine svojega očeta, ki jo je od leta 1849 samostalno vodil. Toda pri tem ni ostal dolgo. Trgovski posel je bil Fügneru presuhoparen, zlasti zaradi pritiska v Bahovi dobi, kar je Fügner po povratku s potovanja še posebno občutil.

Leta 1853 se je oženil in zaeno tudi iskal drugi svobodnejši poklic. Leta 1855 je prevzel generalno zastopstvo nove zavarovalne družbe: »Nuova Società commerciale d'Assicurazioni«. Tu je razvil Fügner tako živalno delovanje, da je postala podružnica v Pragi pod njegovim vodstvom najmočnejša zavarovalna družba. Žalibože podružnice v ostalih delih države niso nič delovale, in grozil je polom. Fügner je to kmalu opazil in je še pravočasno odstopil od vodstva. Kmalu na to je bil izvoljen za ravnatelja hipotekarne banke, kjer je jako marljivo deloval. To je bilo njegovo zadnje delo na tem polju.

Le nekaj nad tri leta je bilo Fügnerju sojeno delovati v Sokolu. Umril je leta 1865. Njegovo starostovanje praškemu Sokolu je pa velikega in trajnega pomena za Sokolstvo.

Njegova zasluga je, da se je praški Sokol takoj početkom povzpел med prve narodne institucije.

JINDŘICH FÜGNER

V praškem Sokolu je ustanovil Fügner takorekoč visoko šolo pravega bratstva in bil v njej sam najvzamejši učitelj. Iz praškega Sokola je prešlo v druga sokolska društva krepko prizadevanje uresničevati to bratstvo, vzgajati k temu bratstvu, ki naj objame vsakega novega člana takoj ob vstopu v društvo ter začne na njen javljati svoj plemeniti vpliv, nikomur ne popolnoma ubranljiv, če ima količkaj plemenitega jedra v sebi — to bratstvo, ki vidi v uspehu brata svoj uspeh in v uspehu svojem uspeh brata; sladi delo, podvaja moči, veže tisoče k skupnemu složnemu

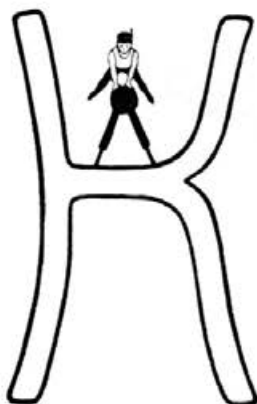

DR. MIROSLAV TYRŠ

delu ter spaja delo posameznikov v eno samo veliko delo čudovitega uspeha.

V sebi je uresničil Fügner pravzor Sokola — v vedni vzgled sokolskemu članstvu. V prvi vrsti pa je bilo geslo demokratizma, enakosti, bratstva, ki ga je visoko nad predsodke svoje dobe zapisal na sokolski prapor. S tem geslom je naredil Sokola pristopnega vsem narodovim slojem brez razločka stanu in poklica.

Stara pesem.

o so delavci kopali na holmu ob reki, so jim naenkrat zastale roke. Izpod prsti so se vsuli zlati denarji, srebrni krožki in zarjavelo orožje. Ko so kopali še dalje, se je odkril grob s človeškimi kostmi. Ustavili so delo in prostor zastražili.

Drugi dan so prišli učenjaki iz mesta. Imeli so cilindre na glavah, naočnike na očeh in knjige v rokah. Obstopili so grob in so ukazali delavcem kopati naprej: odkrila sta se dva groba, polna dragocenih okraskov: v enem je ležala ženska — to je pričalo okostje in okraski, — v drugem moški — to

se je videlo iz orožja in iz konjske opreme.

Učenjaki so položili starinske izkopine na kup in vnel se je med njimi prepir: »To je bizantinski grob, pozne grške dobe,« je dokazoval star siv učenjak, zastopnik t. zv. bizantinske hipoteze, »to nam kaže žensko okrasje, kajti zapestnice in zlati krožki so bili okraski bizantinskih žen pozne grške dobe. Tudi biseri, ki so orijentalkega izvora, potrjujejo mojo domnevo, kajti Bizantinci so bili najbližje Orijentu in njih ženske so ljubile orijentalke bisere in lepotiche. To so tako jasni dokazi, da ni mogoče dvomiti o tem, da je to grob bogate Bizantinke. Sodil bi da je iz 6. st. po Kr. — torej iz dobe, ko se je razprostiralo bizantinsko carstvo in njega bogastvo daleč na zapad.«

»Ne soglašam,« je rekel odločno drugi učenjak, dolg suh mož, strogega lica in dolgočasnih resnih potez, zastopnik romanske hipoteze in zagovornik stare rimske slave. »Grob je rimski. To nam kaže denar. Denar je po veliki večini rimski. Poleg tega za mojo trditev zlati okrogli uhani pri ženskem okostju. Te vrste zlate uhane so nosile Rimljanke in po njih vse one patricijke, ki so se s ponosom priznavale za Rimljanke. Grob, ki se nam tu odkriva, je grob žene, ki je spremljala svojega moža na njegovi poti po novih rimskih provincijah. Sodim, da spada grob v zadnje čase rimskega gospodstva v teh krajih — torej v 6. stoletje. Mogoče je nastal ob času, ko so se rimske čete že umikale, kajti denar bi pričal o tem.«

»Mislim, da se oba gospoda varata,« je izpregovoril tretji učenjak, temnega obraza in lokavo pomežikujočih očij, zastopnik hunsko-barbarske hipoteze. Grob ni ne rimski, ne grški ali bizantinski. Ta grob je hunsko-avarsko-barbarski, oziroma v tem grobu leži vodja onega onih tatarskih rodov, ki so vse življenje preživeli na konjih. Moški grob nam priča, da je bil tu pokopan jezdec s konjem in s celo opremo. To je za nas važnejše, nego ženski okraski, kajti žene so si že takrat kupovale okraske iz tujih dežel in junak, ki je ljubil žensko, se ni vračal iz tujine brez zlata, srebra in biserov, ki jih je podaril nji v dar. Tudi denar ne dokazuje ni-

česar, kajti denar se da zaslužiti, ali po navadah tedanjega časa — prbojevati. To dokazuje, tudi bizantinski denar, ki je pomešan med rimskim. Torej imamo pred seboj grob jezdeca, bogatega jezdeca, skoraj gotovo plemenitega rodu ali vodjo, ki se je bojeval proti Grkom in Rimljanom ali mogoče: na strani Grkov in Rimljanov, in je bil tu pokopan. Toda bil je iz rodu onih malofinskih narodov, ki so takrat prihajali v Evropo in so zapustili svoje dedove povsod, kjer nahajamo v grobovih cele jezdece. Tu imamo pred seboj tak grob. Tudi dragocena konjska oprema nam priča o tem. Grob je iz 6. stoletja, torej iz dobe, ko so bili ti rodovi še zelo nestalni in so poplavljali vse pokrajine stare bizantijske in rimske države, dokler niso izginili v drugih narodih. Tudi okostje nas bo pričalo o tem.«

»S tega stališča,« je rekel četrti učenjak, ki je preiskaval, in jih premotraval s svojimi temnimi prikritimi pogledi (bil je zagovornik dolih-ocefalne teorije), »s tega stališča bi vam ugovarjal in mislim, da se na prvi pogled razbijejo vaši dokazi, ako pogledate obe lobanji. Lobanji sta dobro ohranjeni in ne bo težko določiti čelnega kota. Ta kot govori proti tatarskemu pokoljenju obeh mrličev ... Tudi če se oziramo na časovne in plemenske izpremembe, ne bo mogoče vstrajati pri trditvi, da je to hunsko-avarski-tatarski grob. Lažje bi se odločil za misel, da je to grob dveh plemenitih ljudij z zapada, ki sta ostala v tej tuji zemlji, kajti čudno je, da je grob brez napisa, kar je nenavadno pri grških in rimskih grobovih. Vse bi kazalo na germanski značaj one dobe. Vemo, da so v tej dobi — tudi jaz bi smatral 6. stoletje za čas smrti — da so v tej dobi segali germanski rodovi v te kraje in da so tu in tam celo nastale naselbine.«

Tako so govorili učenjaki. Delavci so naložili dragocene izkopine na voz in so jih odpeljali v mesto; za njimi so odšli tudi učenjaki.

Prišel sem zvečer na to mesto, ko je postalo tiho vse naokrog: reka je šumela za holmom, hrasti so temno strmeli v ponočni mrak in med njimi je zijala globoka črna jama.

Okoli in okoli je ležala mračna široka planjava in nad njo visoko nebo, polno skrivnosti in mogočnosti: daleč na okrog je zvenela tiha nerazumljiva neskončna pesem od zemlje do zvezd. Na holmu so se dvigale temne ožgane razvaline starega slovanskega samostana, ki so ga bili zažgali pred nekaj tedni vojaki, ko je šla prvič vojska tod mimo: zgorelo je vse, ostalo je samo golo ožgano zidovje, ki je kot mračna senca preteklosti molelo v temni mrak. In zdelo se je, da tavajo tam okrog iz grobov vzbujene postave starih častitljivih menihov in iščejo sledove nekdanjega ponosnega samostana. Zavel je veter prek planjave in je zašumel v vrhovih starih hrastov. Tam se je nekaj zasvetilo. Vojaki so bili pometali knjižnico, stare papirje in letopise iz samostana in jih zažgali. Zdaj se je veter igral z ostanki stare učenosti. In zdelo se mi je, da se je pokazala tam ob kupu na pol sežganih knjig častitljiva postava starega urednika, ki išče med uničenimi rokopisi, kar bi se dalo

rešiti. Veter je zavel močnejše, raztreseni listi so se zganili in glej, po holmu navzdol proti meni se kotali po vetru bel list. Posegel sem po njem in sem videl, da držim v rokah kos starega pergamenta. Oblaki so se razgrnili in mesec je posvetil na zemljo. Svečana tišina je zavládala okoli holma in samostansko pogorišče je strmelo kakor mrlič sredi samote. Pogledal sem na beli list in sem čítal:

» . . . Bila pa je Svitoslava lepa in ponosna. In je govorila Igorju: Idi, Igor, v boj z Bizantinci, kajti bizantinske žene nosijo zlate kroške in zapestnice. Idi in pribojuj mi te okraske. In je šel Igor in je stopil v službo Bizantincev in se je hrabro boril z njimi na Vstoku in v Aziji. In ko se je boril, je dosegel slavne zmage in vrnivši se v Carigrad je dobil svoje plačilo v zlatu. In je kupil okraske za svojo lepo ženo Svitoslavo in se je vrnil domov, kjer je živel na svojem selišču na holmu. — In mu je rekla Svitoslava: Čujem, da imajo Rimljanke zlate uhane, ki jih nosijo v svojo krasoto. Idi Igor k Grkom in stopi v njih službo. Zaslužil boš zlate uhane in se boš vrnil k meni . . . In je šel Igor in je vstopil v službo Grkov in se je boril na zapadu in v Italiji. In je dobil dragocenosti mnogo in se je vrnil z njimi domov in jih je dal Svitoslavi. In je bila srečna Svitoslava, da je okrasila svojo lepoto z zlatimi uhaní. Toda barbari so vedno bolj polnili zemljo na okrog in so stali onstran Donave. In so poslali Grki po Igorja, da naj stopi v njih službo proti barbarom. In je rekla Svitoslava: Mnogo bogastva imajo barbari v svojih taborih, ker so porušili mnogo mest in jahajo na bogato okrašenih konjih. Pojdi in zmagaj in vrni se z njih konji in bogastvom. In je šel Igor in je služil zvesto Grkom in se je boril proti barbarom ter jih je pregnal z bregov Donave. In se je vrnil domov z bogatim plenom. In je živel na svojem selišču in so se ga bali njegovi sosedje, ker je bil bogat. Toda ko so pozneje barbari napadli njegov dom, ni imel več moči, da bi se bil branil in Grki mu niso poslali pomoči. Zato so barbari pridrli preko reke in so pustošili slovenske pokrajine na okrog in so vladali nad narodom slovenskim. Takrat je umrl Igor in Svitoslava in sta bila pokopana na holmu. Barbari pa so razdeljali njegovo selišče in si razdelili njegovo bogastvo, kajti za tuje gospodarje se je boril Igor v svoji mladosti in s tujim bogastvom se je krasila Svitoslava. Zato so bogovi dopustili veliko kazen na! rod slovenski in so barbari zavládali nad njegovo zemljo . . . — — — In Slovan je bil rob. — — —«

Tako je pripovedoval list o stari zgodovini. Slovanski grob je bil tu na potujčeni zemlji: a ker je stal junak v tujih službah, ni bila potujčena samo njegova domovina, tudi njegov grob je bil tuj in tuji učenjaki so ga priznali tujim rodovom.

Noč se je zgrnila nad ravnino — veter je zavel in je šumel po listju večno isto, neskončno, neutolažljivo: In je šel Igor in je služil tujcem . . . in Slovan je bil rob . . . Njegovo domovino pa so zasedli barbari . . .

Visoko je zjutraj vstalo solnce na vzhodu, ko sem odhajal s holma proti mestu. Za menoj so se v jutranjem solncu svetile črne temne samo-

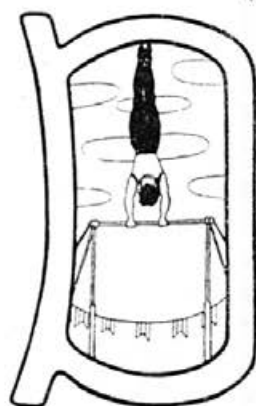
starske razvaline. In zdelo se mi je, da v tem novem jutranjem solncu vstaja iz teme Igor na svojem konju in Svitoslava v svoji krasoti. In po ušesih mi je šumela ona pesem, ki je polnila vso to dolgo preteklo noč: In je šel Igor in se je bojeval za tujce . . . In barbari so opustošili njegov dom . . .

Pospešil sem korak, da bi zadušil v sebi boleost, da bi ne slišal te neskončno dolge stare pesmi, ki je bila polna vsa široka ravan tja do daljnih gor.

Simon Jenko.

(K petdesetletnici pesnikove smrti.)

ne 18. oktobra tega leta bo minilo petdeset let, odkar so položili na pokopališču v Kranju k večnemu počitku pesnika naše himne „Naprej zastava Slave“. Tam v bližini pesnika prvaka Fr. Prešerna je njegov grob in mesto Kranj more biti ponosno, da hrani njegovo pokopališče dva naša največja pesnika t. zv. romantične dobe. Oba sta bila Gorenjca in kdor pozna oni krasni razgled po gorenjskih planinah, ki so potniku odpira s Kranjskega pokopališča (krasno ga je popisal hrv. pisatelj Avg. Šenoa v prelepi povesti *Karanfil sa pjesnikova groba*), ta bo priznal, da je tu najprimernejše mesto za ta dva grobova. Ker se doslej še ne kaže, da se bodo Slovenci spomnili petdesetletnice Jenkove smrti, naj da Sokolič k temu prvi opomin.

Simon Jenko je bil po vrsti tretji pesnik, ki smo ga imeli Slovenci: Vodnik (1758 — 1819), Prešeren (1800 — 1849), Jenko (1835 — 1869). Po rodu in po naravi so bili vsi trije Gorenjci in so stali pod uplivom one močnejše naravne krasote naših gor, ki jim je malo enakih po svetu. Tekom pol stoletja so ti trije pesniki ustvarili slovensko pesem in so jo povzdignili do najvišje popolnosti. Vodnik je bil začel pri narodni pesmi, Prešeren je spopolnil ta začetek s svetovnimi oblikami, Jenko pa mu je pridal lepo duhteč šopek naravne in rodoljubne pesmi. Šele za njimi sta prišla Dolenjca Levstik in Stritar, dva mojstra jezika in sloga, in za njima Gregorčič (Goričan) in Aškerc (Štajerec); tako so bile vse slovenske pokrajine zastopane na slov. Parnasu in vsaka je prinesla nekaj svojega.

Pol stoletja so torej Gorenjci obvladali naše pesniško polje. Jenko zaključuje to dobo. Ako pravi Vodnik:

Rodila me Sava
Ljubljansko polje,
navdala Triglava
me snežne kope,

vidimo tudi pri Simonu Jenku, da trdno stoji na svojih gorenjskih tleh:

Pozdravljeno bodi
mi sorško polje,
kjer moji očetje
po grobih leže.

Vodnik je bil doma pri Ljubljani (v Šiški), Prešeren v Vrbi blizu Bleda, v najkrasnejšem kotu slovenske domovine, Jenko na Sorškem polju, kjer je tako lep razgled na obe strani. Zato Jenko tako lepo spolnuje oba svoja prednika.

Simon Jenko se je rodil na Podrečju na Sorškem polju (1835), bil je sin ubožnih staršev, ki so se kmalu preselili v Praše, od koder je hodil

v šolo v Smlednik, pozneje pa v Kranj, kjer je dovršil leta 1847. ljudsko šolo. K sreči je imel (kakor Vodnik) tudi naš Simon strica (Nikolaja), ki je bil frančiškan v Novem Mestu, ta ga je vzel k sebi in tako je deček tam dovršil šest gimnazij, dve pa v Ljubljani. Stric Nikolaj je z njim rad čital lepe knjige, n. pr. Sv. pismo v srbskem prevodu, Telemaha, Osvo-bojeni Jeruzalem itd. Ker naš dijak ni imel sredstev, ni mogel s svojimi tovariši oditi na dunajske visoke šole — kamor ga je gnalo srce, ampak je moral oditi v semenišče v Celovec, kjer so se takrat zbirali mladi slovenski navdušeni bogoslovci. Toda pesnik je čutil, da ne spada v duhovski stan, zato se je vpisal na modroslovno fakulteto na Dunaju, od tod

pa je prešel na pravniške študije. Na Dunaju se je preživljal s poučevanjem v bogatih rodbinah (1861 — 1863). Vrnil se je domov in se je v Prašah pripravljaj za izpite. Po prvem rigorozu je stopil v službo pri notarju Stergarju v Kranju, potem pa je prešel k dr. Prevcu v Kamniku; z njim se je preselil v Kranj, kjer je začel bolehati in je dne 18. oktobra umrl star komaj 34 let.

Jenko je začel že na gimnaziji kot četrtošolec pisati pesmi. Ko je bil leta 1854. na ljubljanski gimnaziji, so osmošolci (Bril, Erjavec, Mandelc, Kermavner, Tušek, Zarnik, Povše in Jenko) začeli izdajati „Vaje“, kjer so priobčevali svoje literarne prvence. Že tu so se pokazali mladi talenti, ki so pozneje nastopili v javnosti. Leta 1858. je začel prof. A. Janežič v Celovcu izdajati leposloven list „Slovenski Glasnik“ in večina sotrudnikov iz „Vaj“, ki so takrat že študirali na Dunaju, je sodelovala pri „Glasniku.“ Med njimi tudi Jenko, ki je bil glavni pesnik te dobe. V času med 1854—1858. je mnogo njegovih pesmi izšlo v „Novicah.“ L. 1864. je Jenko na počitnicah v Prašah zbral svoje pesmi in jih je dal v tisk pri Giontiniju v Ljubljani. Izšle so l. 1865. Pozneje so znova izšle pri Fischerju danes pa moramo priznati, da nimamo primerne izdaje njegovih pesmi in da jih je težko dobiti. Pripravlja jih baje „Tisk. zadruga.“ Rabili bi prav poljudno izdajo, kajti Jenkove pesmi so med narodom znane in priljubljene.

Jenko je pesnik prirode, življenja, ljubezni in domovine. On se ne spušča v velika dela, mala pesem, droben cvet, to je dar njegovega srca. Toda te pesmi so ljubke in sočne, da obstojiš pri njih in jih gledaš, kakor rože z visokih planin.

Simon Jenko je živel v dobi, ki so v nji odmevali še zatrti glasovi svobode iz l. 1848. V tej dobi je donela po srcih še tiha pesem Slovenstva, ki je iskala izhoda. Zato je v njem vzrastle pesnik naše narodne himne. Pesnik pozna svojo zemljo. O naših gorah poje:

Ponosno se dvigajo naše gore
ozirajo se na cvetoče polje . . . in reke
— — — mirno ponosno v dolino šume in trgajo jez . . .

Spominja se naše stare zgodovine:

Bridka žalost me prešine,
ko se spomnim domovine,
vsemu svetu nepoznane,
od nikogar spoštovane.

— — —
Kako rod za rodom gine
to povest je domovine,
— — —

Zato išče grob kralja Sama, da bi pokleknil nad njegovo jamo in bi mu povedal, kako je od njega časov propadal slovenski rod.

In iz njegove globoke duše prikipi slavnostna „Molitev“.

Ti ki si ustvaril
nas kot listja trave,
pol sveta podaril,
sinom majke Slave,
čuj nas, večni Bog.
Tvoji smo sinovi,
dela blagoslovi
naših slabih rok!

Pa zasliši pesnik šumenje Adrije in iz njegovih prs odmeva mogočna pesem o „Adrijanskem morju“

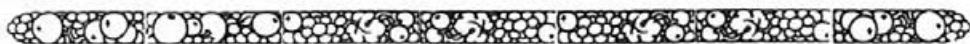
Buči morje adrijansko!
Bilo nekdaž si slovansko,
ko po tebi hrastov brod
vozil je slovanski rod.

Kdo ne pozna teh pesmi, ki še danes pretresajo naša srca, ko jih slišimo peti v naših zboreh. In iz vseh teh pesmi se je dvignila nazadnje naša himna:

Naprej, zastava Slave,
na boj junaška kri,
za blagor očetnjave
naj puška govori . . .

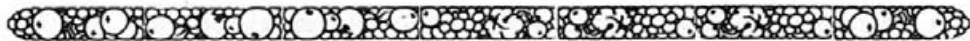
Vse te pesmi so spremljale naš narod petdeset let po pctih boja in dela in so nas privedle v odrešenje in svobodo. Ali ni torej naša dolžnost, da se spomnimo pesnika, ki jih je podal iz globočin svoje duše, ki je umrl mlad, a njegove večno mlade pesmi so nas premlajale in krepile in pojdejo z nami v veselo in neveselo bodočnost. Mnogo Jenkovih pesmi je uglasbenih: in to je dokaz, da so bile njegove pesmi od srca. Upamo, da bodo naši pevski zbori proslavili spomin pesnika, ki jim je v onih časih težkih prevar ustvaril pesem nade za bodočnost. Tudi po naših šolah naj bi se slavila Jenkova 50-letnica. Pred vsem pa mi Sokoliči slavimo pesnika naše himne — okrasimo naše hiše z njegovo sliko in pojmo njegove pesmi s ponosom in navdušenjem, kajti nad pesnikovim grobom sije danes po petdesetih letih jasen jugoslovanski dan.

Dr. I. L.

*Trd bodi, neizprosen mož jeklen,
kadar braniti je časti in pravde
narodu in jeziku svojemu.*

• J. Jurčič.
(Tugomer).

JUNIJ BRUT:

Ilirija-Slovenija-Jugoslavija.

Vidim, da nimate pojma o važnosti teh pokrajin. Ali ne vidite, da stojim, ako imam v njih svojo podlago, z eno nogo v Rimu, z drugo pa v Carigradu.

Napoleon.

den največjih vojskovodij svetovne zgodovine, mož, ki je v petindvajsetih letih obvladal svet, ki je preustvaril Evropo in določil vrednost njenih najvažnejših točk, je rekel o naših slovenskih, oziroma jugoslovanskih krajih gori navedene besede. Danes morebiti te besede bolj razumemo nego v prejšnjih časih: zakaj prav tako, kakor pred 100 leti so se stresali sedaj temelji stare Evrope, in ob taki priliki se spoznajo važnosti in vrednosti posameznih pokrajin. Zato hočemo na kratko povedati pregled, kako so se naše pokrajine razvijale kot državno pravno telo, t. j. kot ena državna celota, ki je tvorila samostojno narodno državo; samo na kratko, pravimo, bomo to povedali, zakaj o tem bi se dala napisati lepa velika knjiga in upajmo, da se kmalu najde mož, ki nam to knjigo tudi kmalu napiše.

1.

Ko so Slovenci v 6. stoletju ob času preseljevanja narodov — potovali za solncem in so šli navzgor ob Dunavu, Savi in Dravi, so dospeli na prag Italije in so se ustavili v podnožju Alp visoko tik štajerskih in tirolskih gor. Mnogi kraji, doline, reke in vasi nam pričajo, da so tam bivali naši pradedje. Ker pa si niso ustvarili svoje države, so se začeli posamezni deli razgubljeni, posebno, ker so zaradi gorskih grebenov prišli premalo v zvezo z drugimi kraji — in tako so se potujčili. Koroški vojvode so se zadovoljili z malimi domačimi razmerami in niso pripravili naroda na trdo obrambo, ki je bila jako potrebna ob času, ko so začeli Nemci podjarmljati svoje vzhodne sosede Slovane. Tako je kmalu propadla edina država, ki so jo tvorili Slovenci, in ostal je po nji samo spomin: vojvodski prestol na Gosposvetškem polju. Tuji vladarji, ki so sledili na to — so pa vendar priznavali slovensko samostojnost, ker so se dali po stari slovenski šegi ustanoviti kot Korotanski vojvode in so pri tem govorili v slovenskem jeziku. Pa tudi med narodom se je ohranil spomin na ono samostojnost, ko je Slovenec sam vladal nad svojo deželo, zakaj boji slovenskih kmetov za „staro pravdo“ niso nič drugega, kakor boj proti drugim graščakom, ki so posedli slo-

vensko zemljo in so vladali brez vsake pravice. Pred 500 leti se je zadnjič zgodilo, da je deželni knez koroški narodu priznal njegovo staro last; pozneje ni nihče več vprašal Slovencev po njihovih pravicah. Narod je živel razcepljen in razkropljen zaradi visokih gor, in izginila je vsaka misel skupnosti. Kmetiški boji v 16. stoletju so zadnji odmev „stare pravde“, ko je narod sam odločal o svoji usodi. Medtem so nemški graščaki in škofje obvladali dolino za dolino in naše lepe kraje je delil nemški cesar v dar onim svojim velikašem, ki so mu v raznih bojih ali pri drugih prilikah izkazali kako uslugo. Tako je popolnoma propadla stara slovenska samostojnost, kmet je postal suženj svojih nemških gospodov, mesta pa so se napolnila s tujci.

2.

V drugi polovici 16. veka imamo tri sile, ki so izkušale slovenskim deželam vrniti samostojnost: prva je bila takozvana *reformacija*, ki je prinesla Slovincem knjigo v narodnem jeziku in je položila temelj slovenski književnosti. To bi bilo torej nekako duševno osamosvojenje, ker bi s tem narod začel živeti svoje narodno kulturno življenje. Leta 1550. je izšla prva slovenska knjiga. Trubar je hotel ustanoviti samostojno slovensko cerkev, Dalmatin nam je prevedel sveto pismo (l. 1584.), Bohorič nam je prevedel prvo slovnico. Nastale so prve slovenske šole, prve knjige so prišle med ljudstvo. Ob tem času je plemstvo vodilo boj proti osrednji vladi: hotelo je samo vladati v svojih deželah: osrednja vlada pa je potrebovala plemiške pomoči, ker je pretila turška nevarnost. Naše plemstvo je bilo sicer po večini tujega rodu, toda počasi se je udomačilo, in tako najdemo naše plemiče med podporniki naših reformatorjev. Branili so svobodo vere, podpirali so slovenske tiskarne in sami so govorili in pisali v jeziku, ki ga je govoril narod. Med njimi so bili junaki, ki so se v turških vojnah proslavili daleč po svetu. Ob tem času pa je tudi narod sam zagledal zopet svojo „staro pravdo“ in je stopil na boj. Bili so težki časi, zato so vsi iskali zaveznikov: reformatorji so se zvezali s hrvatskimi glagoljaši; plemstvo je bilo v prijateljskih zvezah s hrvatskimi velikaši, ki so z njimi skupaj branili domovino pred Turki, in slovenski kmetje so se združili s hrvatskimi kmeti ter so pod Matijem Gubcem branili svojo staro pravdo. Prvič se je pojavila jugoslovanska misel, vsi stanovi so iskali skupne vezi. Toda kmetiški boj za staro pravdo je bil končan z bojem pri Brežicah (1571), plemstvo in reformatorji pa so oslabele po polstoletnem boju, in ko so Slovenci in Hrvatje slavno zmagali nad Turki v bitki pri Sisku (1592), je bila s tem nemška država rešena nevarnosti, proti nam pa je nastopila osrednja vlada s protireformacijo in je v nekaj letih uničila vse velike nade, in slovenske knjige so bile sežgane — plemiči pa so bili prisiljeni odreči se svojim načrtom. Z letom 1600 je zavladala nova doba propadanja, in narod je v nezavesti života-

ril do leta 1800, ko je zavel po Evropi narodni duh. Neodločnost in no-
tranji boji so zakrivili ta propad, ki je uničil po 200 letih naš narod tako,
da je le njegova zdrava krepka narava mogla začeti novo življenje, ko
je njegov narodni pesnik Valentin Vodnik zapel pesem na svoje rojake:

Slovenec, tvoja zemlja je zdrava,
za pridne nje leža najprava.

3.

V preteklih časih leža naše domovine ni prišla v poštev. Ob
času, ko so naši zasedli to zemljo, je bila nje leža velike važnosti, ker je
ležala pred vratmi Italije. Toda stara rimska Italija je bila v tem času
mrtva, in pot svetovnega prometa se je premaknila. Zato naše notranje
dežele niso doživljale velikih svetovnih dogodkov — pač pa naše Pri-
morje. Ob tem času (okolo l. 1800) pa se je začela izpreminjati stara
Evropa, in tu so dobili naši kraji oni pomen, ki jim je bil določen po
svetovni zgodovini. Mladi francoski general Napoleon Bona-
parte, ki je zavladal po francoski revoluciji v Franciji in je po neko-
liko svetovnih zmagah obvladal gorenjo Italijo, je kmalu spoznal vred-
nost naših krajev. Že leta 1797. je skozi naše kraje premagal Avstrijo,
vrnil se je preko Ljubljane v Italijo in od tega časa se začelja njegova
jadranska politika. Zgled za svoje načrte je našel pri starih Rimljanih. Že
takrat so bili naši kraji v bojih med rimskimi vojskovodji velikega po-
mena. Posebno južni del naših pokrajin, kjer so prebivali stari Ilirci,
so bili prizorišče velikih dogodkov. Medtem je ilirski rod že davno iz-
umrl, ohranil se je deloma samo v Albancih — toda nejasna veđa one
dobe nas je smatrala za potomce Ilircev, in Napoleon je imel z Ilirci
svoje namene: hotel je z njimi obvladati ne samo
Adrijo, ampak tudi vse države, ki leže ob njej:
Italijo, Avstrijo in Turčijo, ki je takrat obvladala še ve-
čino Balkana. Zato je rekel Napoleon, da od tod obvlada Rim in Cari-
grad — in tiho si je mislil tudi Dunaj.

Naš narod je bil takrat — kakor smo rekli — popolnoma pozabil na
svojo nekdanjo samostojnost. Niti svojega imena se ni več zavedal. Nem-
ški gospodje, ki so si razdelili njegovo domovino, so krstili posamezne
kose po svoje in počasi so se ta imena udomačila: tako smo se delili v
Korošce, Štajerce, Kranjce, Istrane, Goričane, in celo ti so se delili po
raznih dolinah in okolica, tako da so popolnoma pozabili na svojo skup-
nost. Vežal jih je samo še jezik, ki je trpel pod vplivom tujih sosedov
in je izgubil svojo prvotno slovansko čistoto in lepoto. Ker ni bilo slo-
venskih knjig in šol, se je jezik kvaril in se je delil na narečja. Zato ni
čuda, da slovensko ime ni bilo znano in da je na njegovo mesto stopilo
bolj znano staro ilirsko ime. Mi sami se tega nismo zavedali, saj je Vod-
nik pel pesmi „zadovoljnega Kranjca“. Toda Napoleon ni imel časa
ukvarjati se z gramatiko in zgodovino malih narodov. Za njega smo bili

Ilirci, in ko je leta 1809. iz naših krajev ustvaril Ilirijo, mu ni nihče ugovarjal, nasprotno Val. Vodnik je z navdušenjem zapel: Ilirija vstan'! V tej pesmi je izpregovoril pesnik v imenu naroda: zagledal se je v stare čase, videl je tam slavne Ilirce, ki so obvladali morje, toda Rimljan je premagal Grke in Ilirce in je zavladal nad morjem. Rimljane pa so premagali Germani, in Ilirci so šli v pozabljene temnice. Toda zdaj je nastopil nov junak-Napoleon in je poklical Ilirijo na dan. In Ilirija je upala na novo življenje, zakaj

Zveličana bodem
zaupati smem,
godí se eno čudo,
naprej ga povem:

»Duh Kranjce navdaja
Napoleonov,
on zarod poganja
prerojen, ves nov.«

Tako je govorila „Ilirija oživljena“ in ni se varala v svojem preroškem duhu. Toda dogodki časa so uničili njen najkrasnejši sen.

(Dalje.)

Pred šolo. Vesele počitnice se bližajo svojemu koncu in vse se vrača zopet domov in v mesta — v šolo. Čez par tednov se bodo napolnile naše učilnice zopet z mladimi ukaželjnimi glavami in začne se pouk. Sokolič bodi tudi v šoli sokolič, t. j. on bodi zgled redu, poštenosti in pridnosti. Posebno letos bodo imeli sokoliči dosti dela. Marsikateri vaših tovarišev še ni videl ali čital „Sokoliča“. Opozorite ga nanj in dajte mu ga čitati. Vedite, da vsaka mlada sila, ki jo privedete v naš krog, pomeni prirastek v našem skupnem boju za bodočnost. Istotako skušajte privedi svoje tovariše s seboj v naše sokolske vrste — v naše telovadnice. Budite dobre sile v sebi in v svojih mladih prijateljih. Ko bodo prišli k nam, vam bodo hvaležni, da ste jih privedli v krog, kjer vsaka posamezna sila pride do veljave v veliki organizirani skupini. Da ne bo pritožb in očitkov, izpolnite vestno svoje šolske dolžnosti v svesti si velike naloge, ki vas čaka v bodočnosti. Ne gre za to, da ste prvi, ali med prvimi, gre za to, da se naučíte izpolniti svojo dolžnost na vsakem mestu, kamor vas postavimo. Le na ta način boste v sebi vzgojili moža, ki bo zvest sebi in domovini. Širite povsod in ob vsaki priliki sokolsko misel. To je mogoče povsod tudi na kmetih v najožjem krogu. Vedite, da ste zarod velikega slovenskega sokolskega gnezda in bodite ponosni na to svojo organizacijo, ki je pripravljala osvobojenje domovine. Ako pridobi vsak enega, se bo v enem letu naše število podvojilo, v dveh letih četvorilo itd. Vaš narod bo ponosen na vas. Torej, sokoliči, na delo. Šola in telovadnica vas bosta vzgojili in okrepili za boj.

Slovenska univerza v Ljubljani. Dne 9. julija leta 1919. je minister prosvete Ljuba Davidović predložil Narodnemu predstavništvu v Beogradu zakonsko predlogo o slovenskem vseučilišču, ki je bila takoj na to sprejeta in je bila dne 25. avgusta od regenta potrjena kot zakon. S tem je bilo ustanovljeno slovensko vseučilišče, za katerega smo se Slo-

venci od leta 1848. zaman bojevali. Začetki slovenskega vseučilišča segajo že v prejšnja stoletja. Znano je, da smo imeli že leta 1563. v Ljubljani t. zv. „stanovsko šolo“, t. j. gimnazijo, na kateri se je učilo tudi slovensko. Ravnatelj te šole je bil naš slavni pedagog, prvi slovníčar slovenski (1584) Adam Bohorič. Protireformacija je to šolo zatrla in nastal je leta 1593. t. zv. „jezuitski kolegij“, t. j. gimnazija z višjimi tečajji. Po razpustu jezuitskega reda so začeli predavati t. zv. eksjezuiti (l. 1781) razne stroke na t. zv. akademiji v Ljubljani. Ko so (1809) Francozi zasedli naše kraje, so polagali temelje za višje šolstvo. Po odhodu Francozov (1813) je slov. šolstvo zopet propadlo. Leta 1848. so Slovenci med drugim zahtevali tudi univerzo v Ljubljani. Dovolila so se predavanja na pravniški fakulteti, ki so pa čez nekaj let bila prestavljena na graško univerzo. Od takrat naš klic po slov. univerzi ni več utihnil — zahtevala jo je mladina in mesto in poslanci — toda zadnja leta pred vojno smo tudi v tem vprašanju popustili. Vojna je razbila Avstrijo, dala nam je Jugoslavijo in Jugoslavija nam je dala naše slov. vseučilišče v Ljubljani.

Ustoličenje. Naša slika kaže ustoličenje korotanskega vojvode na Gosposvetskem polju. Na kamnitem stolu je sedel kmet in k njemu so pripeljali novega kneza v knežki obleki. Kmet je vprašal: „Kdo je ta, ki prihaja?“ Rékli so: „Novi knez.“ Kmet je dalje vprašal: „Ali bo pravičen sodnik.“ Odgovorili so: „Bo.“ Na to je dal kmet knezu prostor na stolu, to pomeni: Vsa oblast prihaja od ljudstva. Kmet je udaril kneza v lice, v znamenje, da ima oblast kaznovati ga, ako ne bo sodil po pravici. S knezom so pripeljali bika in kobilu, v znak, da je poljedelstvo glavni življenjski vir te dežele. Tako so ustoličevali naši pradedi svoje vojvode, najprej domače, potem tuje, a ustoličenje se je vršilo vedno v slovenskem jeziku. Ko so zavladali Habsburgovci, niso spoštovali naših starih šeg in ustoličevanje se je od leta 1414. opustilo. Čitajte o tem knjigo „Poglavje o staroslovenski demokraciji“ od dr. B. Vošnjaka (izdal A. Pesek v Ljubljani). To je naš najdragocenejši spomin preteklosti, dokaz naše stare samostojnosti in opomin vsem, da je bila Koroška slovenska dežela in da bodi naše Gosposvetsko polje.

† **Janko Dimic.** Ako bi bil tujec gledal mrtvaški spreved, ki se je dne 25. avgusta pomikal iz Cegnarjeve ulice, bi bil mislil, da je umrl kak bogataš ali imenitnik. In vendar je bil to le pogreb priprostega Sokola, strojnega stavca Janka Dimica. Kdor je poznal tega dobrega, marljivega človeka, poštenega Slovenca, izbornega delavca in vnetega Sokola, je prišel na pogreb, da mu izkaže zadnjo čast. Poznali so ga mnogi in vsi so prišli: njegovi tovariši stavci, odbor Učit. Tiskarne, Sokolstvo in drugo občinstvo. Dva praporja sta stopala za godbo na čelu spreveda, za njima je stopal naš naraščaj, Sokolice, nekaj čet Sokola, pevci, prijatelji in znanci. Janko Dimic je bil ves čas svoje mladosti Sokol, postal je vaditelj in načelnik in je na svojem mestu vestno vršil svojo dolžnost. Vsi so ga ljubili. Ob času vojne je moral na rusko fronto, tam je prišel srečno v ujetništvo in neki ruski vojak ga je baje v svoji slovanski nezavednosti udaril po glavi. Udarec je zapustil sledove in naš Sokol je umrl nenadoma od kapi, star 36 let. Na grobu se je od njega poslovil br. dr. Fetich. Njegov pogreb je kazal, kako zna naš demokratični narod ceniti delo vsakega, ki stavi svoje moči v prosep skupne narodne misli.

Sokoliči, bratje mili!

Besede zložil E. Gangl.

Korakoma.*)

Uglasbil Ferdinand Juvánek.

Glas.

Rog C.

1. So - ko - li - či, bra - tje mi - li,
2. Ži - vo kri nam po - i - gra - va,
3. Z delom, bratje, se kre - pi - mo,
4. Mi bo - ja - zni ne po - zna - mo,

1. e - ne ma - te - re si - no - vi;
2. čvrsto naš korak od - me - va,
3. ro - du smo ponos in sre - ča;
4. vo - ljo nam pogum dvi - gu - je,

- Ju - go - sla - vi - ji slu - ži - li
- bi - stro mi - sli ja - šna gla - va,
- vsi res - ni - ci le slu - ži - mo
- kar naj - bolj - še - ga i - ma - mo,

1. bo - mo in le njo lju - bi - li, v njej nas ča - ka - jo gro - bo - vi,
2. v da - ljo le po - gled nam pla - va, ze - mlja vsa lju - beč od - pe - va
3. in z le - po - to se kra - si - mo, na - ša je mladost ki - pe - ča,
4. do - mo - vi - ni svo - ji da - mo, o - na naj pri - se - go - ču - je:

1. njej ve - lja po - zdrav :
2. so - kol - ski po - zdrav :
3. naš slo - van - ski svet !
4. So - ko - li - či smo !

Na zdar!

*) Poje se lahko brez spremljave roga.

Našim čitateljem!

Ustanovili smo „Sokoliča“, da bi nesel idejo sokolsko med našo mladino. Še več: hoteli smo dati naši mladini list, ki bi ji kazal pot prave narodne vzgoje. Podobne liste imajo vsi narodi, ki jim je mar, da se njih mladina vzgaja v pravem narodnem duhu. Upali smo, da nas bo slovenska javnost prav razumela in nismo se varali. Priglasilo se je lepo število naročnikov, temelj je položen in s skupnimi močmi bomo povzdignili „Sokoliča“ v lep mladinski list. V teh prvih 6. številkah ste spoznali, kaj hočemo. Vkljub draginji in raznim oviram (n. pr. glede slik) smo skušali podati nekaj dobrega in razna priznanja nam pravijo, da „Sokoliča“ vsi z zanimanjem čitajo. Ko bomo prišli iz sedanjih neurejenih razmer, bomo mogli nuditi še več. Pripravljene imamo lepe slike iz srbske in slovanske zgodovine, razkrivali bomo našim mladim pisateljem posamezne pokrajine naše nove države, pisali bomo o slavni slovanskih in svetovnih možeh, in o vseh vprašanih, ki zanimajo naše mlade ljudi. Prihodnja številka bo posvečena obletnici našega osvobojenja in izide koncem oktobra. Priporočamo se našim prijateljem za primerne članke, spomine, pesmi itd. Poslali bomo „Sokoliča“ v naš Korotan in v Prekmurje in povsod, kjer naša zapuščena mladina še ni imela prilike, da bi dobila v roke dober mladinski list. Čaka nas povsod še mnogo dela. Zato pričakujemo podpore od prijateljev naše mladine, da bodo širili list povsod, da bo naša zemlja bolj in bolj polna dobrih zvestih sokoličev. Le spomnimo se, kako so Nemci skrbeli za svoje mladinske liste, kako so jih znali spraviti v vsako — tu in tam celo v našo hišo — in kako so z njimi vzgajali svojo mladino. Zato je naša dolžnost, da vsi pospešujemo mladinski list, da ga spravimo v družine in da ga širimo med mladino. Naročnina 10 K je tako nizka, da bi moral biti „Sokolič“ v vsaki narodni hiši. Zlasti vi, sokoliči, širite svoj list med svoje mlade znance!

Na zdar!

„Sokolič“.

„UČITELJSKA TISKARNA“

V LJUBLJANI, FRANČIŠKANSKA UL. 6.

Telefon šte. 118.

Poštnohranilnični račun št. 76.307.

»Učiteljska tiskarna« je najmodernejše urejena in izvršuje vsa tiskarniška dela od najpreprostejšega do najmodernejšega. V zalogi ima tudi vse šolske in druge tiskovine.

Enobarvni kakor tudi večbarvni tisk.

Litografija. Stereotipija.

Delo točno, solidno in elegantno.

Gg. skladateljem vljudno naznanjamo, da je »Učiteljska tiskarna« preskrbljena z novimi notami, torej izvršuje tudi muzikalije s prav ličnim in razločnim tiskom.

==== Cene zmerne. ====

  Svoji k svojim!

==== Kupujte ====

mladinske spise,

ki jih izdaja

„Društvo za zgradbo Učiteljskega
:: konvikta v Ljubljani“! ::

Naročila sprejema „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.